

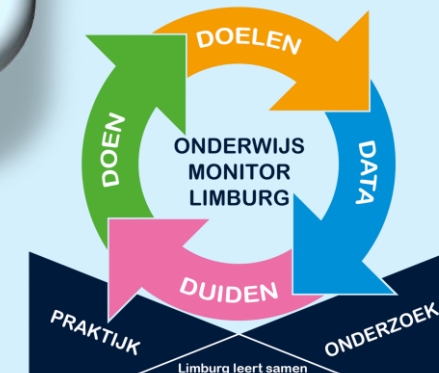
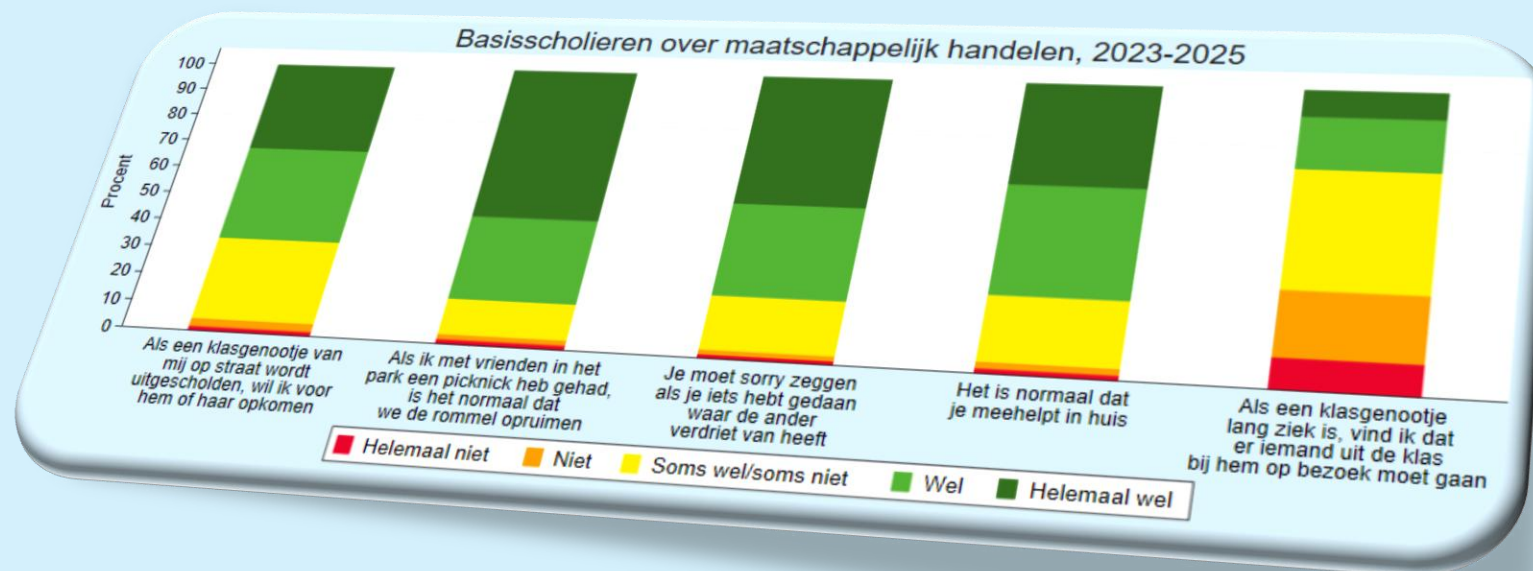
Burgerschap van Limburgse basisscholieren

2023-2025

Onderzoek op basis van de
OnderwijsMonitor Limburg

Juli 2026

Lynn van Vugt
Mélanie Monfrance
Jacqueline Charpentier

Introductie

Burgerschapsonderwijs speelt een essentiële rol in het voorbereiden van leerlingen op hun plek in de samenleving. Het draait om het opbouwen van kennis, vaardigheden en houdingen die nodig zijn om actief, betrokken en verantwoordelijk mee te doen. Binnen het onderwijs richt burgerschap zich onder meer op onderwerpen als democratie, mensenrechten, sociale samenhang en duurzaamheid. Leerlingen leren daarbij niet alleen wat hun rechten en plichten zijn, maar ook hoe zij op een respectvolle manier met anderen kunnen omgaan en samenleven.

Vaak wordt burgerschap uitgewerkt in drie kerndomeinen. Het eerste domein is **democratisch handelen**¹. Leerlingen ontdekken hoe macht en invloed in een democratische samenleving worden verdeeld en uitgeoefend. Ze maken kennis met uiteenlopende vormen van inspraak en besluitvorming, zowel in de maatschappij als binnen de school. Daarbij oefenen ze met zorgvuldig en respectvol communiceren, leren ze oog te hebben voor de positie en argumenten van minderheden, en staan ze stil bij hoe besluiten tot stand komen en wat de gevolgen daarvan zijn in hun eigen omgeving, bijvoorbeeld in de klas of op school.

Het tweede domein is **maatschappelijk (verantwoord) handelen**¹, waarbij de nadruk ligt op de rol van burgers in de samenleving. Leerlingen ontwikkelen inzicht in de rechten, plichten, taken en rollen die bij burgerschap horen, en verkennen hoe zij zelf (alleen of samen met anderen) kunnen bijdragen aan maatschappelijke ontwikkelingen en veranderingen. Ze oriënteren zich op initiatieven, organisaties en bewegingen die actief zijn in de samenleving, en denken na over de mate waarin zij zelf betrokken willen of kunnen zijn. Daarnaast leren ze hun dagelijkse bijdrage aan de samenleving te herkennen, te benoemen en te waarderen, en onderzoeken ze op welke manieren zij zelf actief kunnen participeren.

Het derde domein, **omgaan met verschillen**¹ (diversiteit), richt zich op samenleven in een veelvormige samenleving. Leerlingen leren hoe de grondwet bescherming biedt aan diversiteit, bijvoorbeeld op het gebied van geloof, politieke overtuiging, herkomst, gender, seksuele oriëntatie en lichamelijke of psychische beperkingen. Ze leren situaties herkennen en bespreken waarin discriminatie, racisme of stereotypering een rol speelt. Bovendien reflecteren ze op hun eigen identiteit, zowel online als offline, en oefenen ze met gedrag waarbij ze rekening houden met de ervaringen, standpunten en perspectieven van anderen.

In deze factsheet

Vanwege het belang van inzicht in burgerschap van leerlingen op school verzamelen we hierover informatie sinds 2023 in de [OnderwijsMonitor Limburg](#) bij leerlingen in groep 8 van het primair onderwijs. Leerlingen hebben stellingen voorgelegd gekregen die gebaseerd zijn op de stellingen van www.burgerschapmeten.nl. Aan de hand van hun antwoorden kan worden gekeken waar sterke punten liggen en waar nog ruimte is voor groei en verdieping. Het gaat hierbij om zelfrapportage door leerlingen. In deze factsheet zetten we de resultaten van democratisch handelen, maatschappelijk handelen en omgaan met verschillen op een rij. Verder bekijken we de onderdelen:

- ❖ Vergelijking tussen 2023-2025
- ❖ Verschillen in die trend tussen jongens en meisjes
- ❖ Verschillen in die trend naar opleidingsniveau ouders
- ❖ Verschillen in die trend naar regio

Als uw school/bestuur heeft deelgenomen, kunt u ook cijfers voor uw eigen school/bestuur inzien in de digitale terugkoppeling, via [deze link](#). Hiervoor is de inlogcode nodig die bestuurders en schoolleiders van deelnemende scholen hebben ontvangen. Indien u deze niet (meer) heeft, e-mail dan naar: oml-sbe@maastrichtuniversity.nl.

Resultaten in het kort

- ❖ Er is een daling te zien in democratisch handelen en maatschappelijk handelen in 2025 ten opzichte van 2023.
- ❖ Omgaan met verschillen is gelijk gebleven tussen 2023 en 2025.

- ❖ Meisjes scoren gemiddeld genomen hoger dan jongens op democratisch handelen, maatschappelijk handelen en het omgaan met verschillen.
- ❖ Jongens laten tussen 2023 en 2025 een significante daling zien in democratisch handelen.

- ❖ In 2025 zijn er geen significante verschillen in de score op maatschappelijk handelen en omgaan met verschillen tussen leerlingen met verschillend opgeleide ouders.
- ❖ In 2025 scoren leerlingen met wo-opgeleide ouders significant hoger op democratisch handelen dan leerlingen met maximaal mbo opgeleide ouders.

- ❖ Leerlingen in Sittard-Geleen zijn significant gedaald op democratisch handelen tussen 2023 en 2025.
- ❖ Leerlingen in Maastricht-Heuvelland zijn significant gedaald op maatschappelijk handelen tussen 2023 en 2025.
- ❖ Omgaan met verschillen is gelijk gebleven tussen 2023 en 2025 voor alle regio's.
- ❖ Over het algemeen zijn er maar kleine verschillen tussen regio's als het gaat om democratisch handelen, maatschappelijk handelen en omgaan met verschillen.

Algemeen beeld

Tabel 1 geeft een beeld van de verdeling van de verschillende groepen leerlingen die in de data en zodoende ook in deze factsheet zijn vertegenwoordigd.

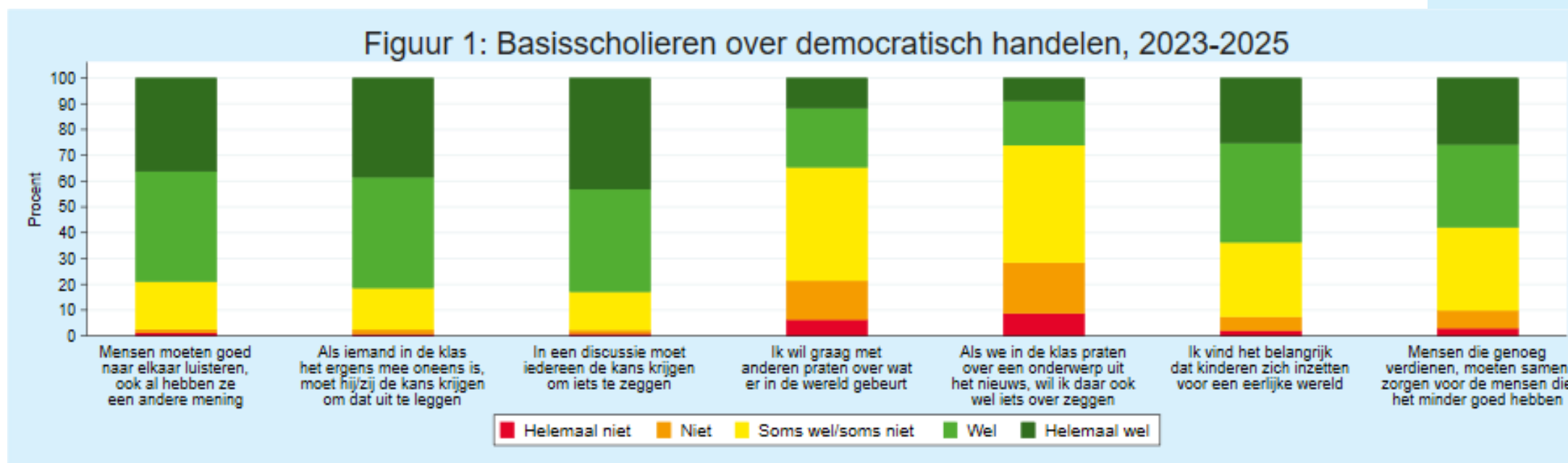
Tabel 1. De verschillende groepen leerlingen in de OML, in absolute aantallen en percentages (2023-2025).

Geslacht	Aantal leerlingen	Percentage
Jongens	4.086	49,42
Meisjes	4.182	50,58
Opleiding ouders		
Maximaal mbo	1.038	12,55
Hbo	1.289	15,59
Wo	737	8,91
Onbekend	5.204	62,94
Regio		
Noord-Limburg	2.037	24,64
Midden-Limburg	1.028	12,43
Sittard-Geleen	1.171	14,16
Maastricht-Heuvelland	1.767	21,37
Parkstad Limburg	2.265	27,39
Totaal	8.268	

Democratisch handelen

Om de mate van democratisch handelen in beeld te brengen, hebben we de leerlingen een aantal stellingen voorgelegd. Leerlingen konden antwoorden op een schaal van 1 (helemaal niet) tot en met 5 (helemaal wel). Figuur 1 geeft een algemeen beeld van hoe de leerlingen hebben geantwoord in de periode 2023-2025. Ongeveer 80% van de leerlingen geeft bijvoorbeeld aan dat iedereen goed naar elkaar moet luisteren, ook al hebben ze een andere mening, en dat iedereen in een discussie de kans moet krijgen om iets te zeggen. Ook geeft ongeveer 35% van de leerlingen aan graag met anderen te willen praten over wat er in de wereld gebeurt.

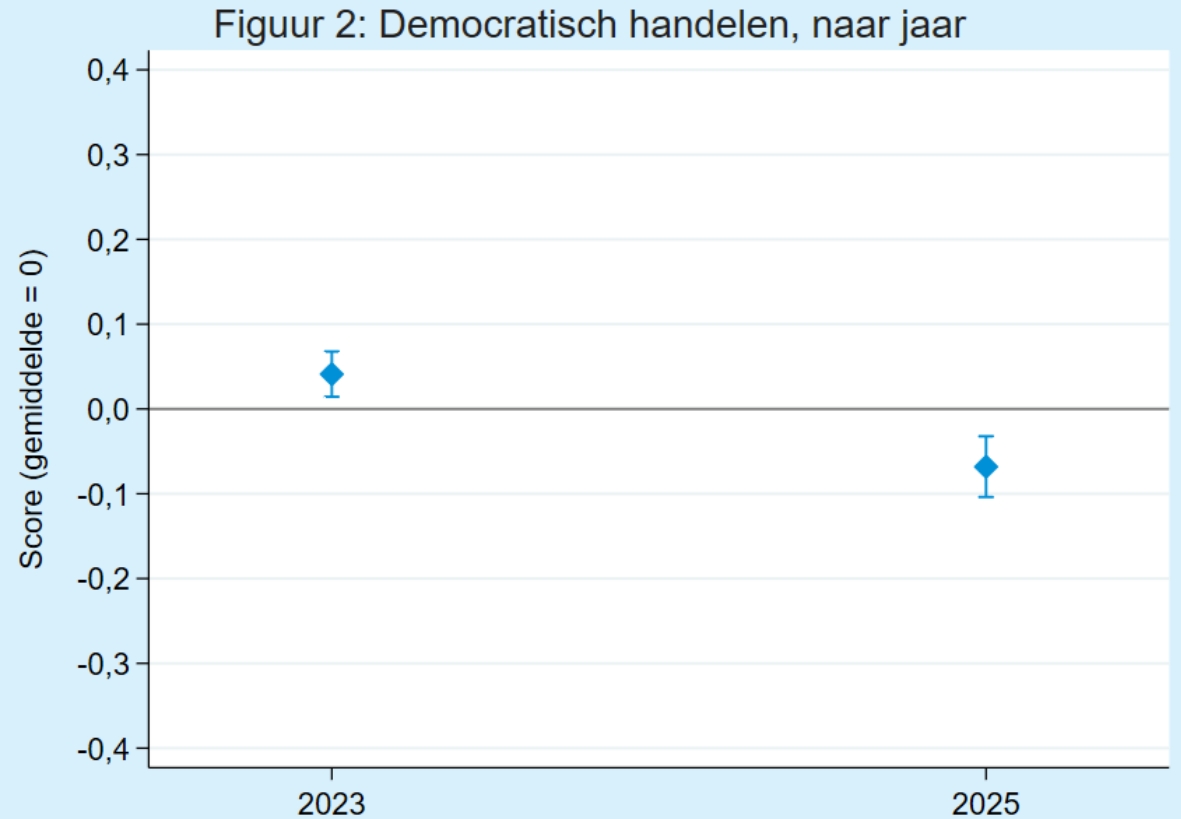
Om een algemeen beeld te krijgen van het democratisch handelen van de leerlingen, hebben we de stellingen samengevoegd in een index.* Hierdoor wordt het gemiddelde 0. Op deze manier kunnen we de verschillen kwantificeren en de verschillen tussen groepen en over de tijd in kaart brengen. Een hogere score op de index betekent dat leerlingen aangeven dat ze meer democratisch handelen.

6 * De betrouwbaarheid (cronbach's alpha) van de index is 0.78. Dit is een goed resultaat. De index is gestandaardiseerd met gemiddelde 0 en standaarddeviatie 1. Het gemiddelde is bepaald voor alle leerlingen over alle schooljaren.

Verschillen naar jaar

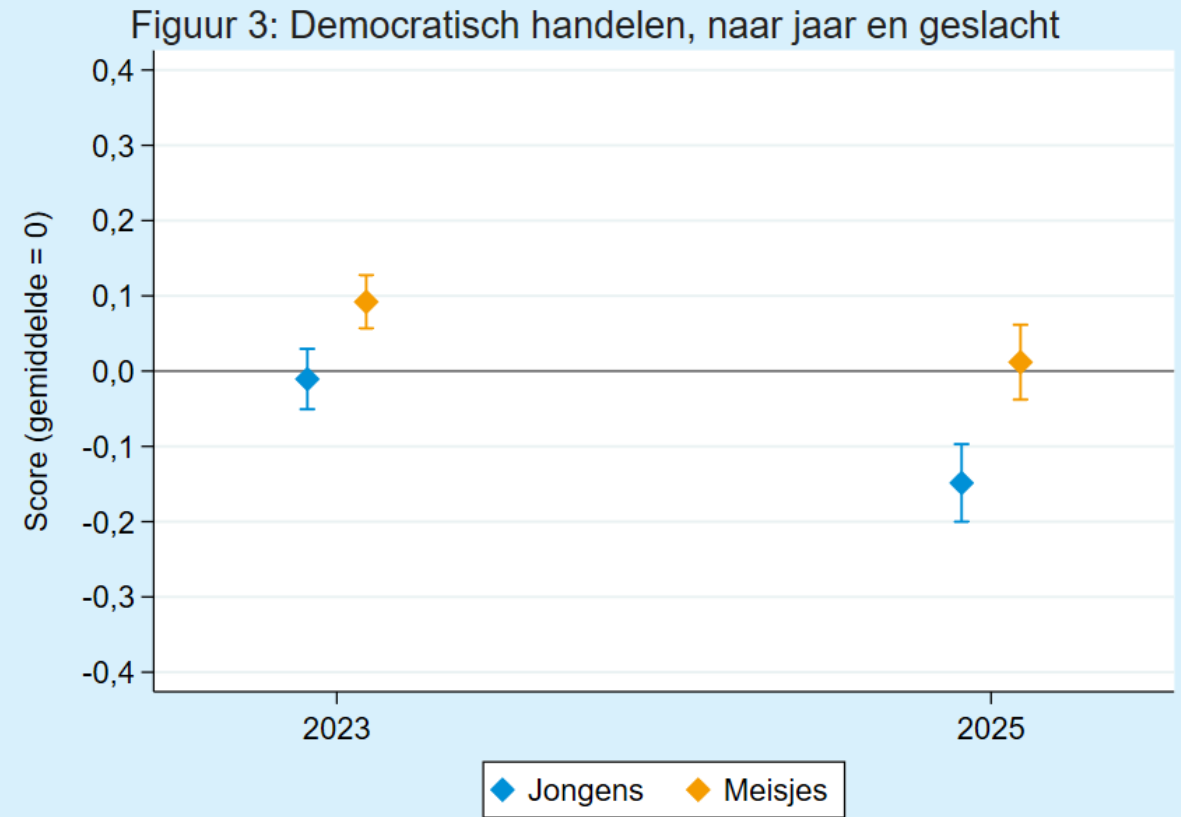
Figuur 2 toont de gemiddelde score op democratisch handelen van leerlingen sinds 2023. We zien een significante daling in democratisch handelen tussen 2023 en 2025.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar geslacht

Figuur 3 toont de gemiddelde score op democratisch handelen, uitgesplitst naar geslacht. Over het algemeen zien we dat meisjes aangeven meer democratisch te handelen dan jongens. Voor jongens is er een significante daling in democratisch handelen tussen 2023 en 2025. Bij meisjes is er een lichte daling te zien maar deze is niet significant.

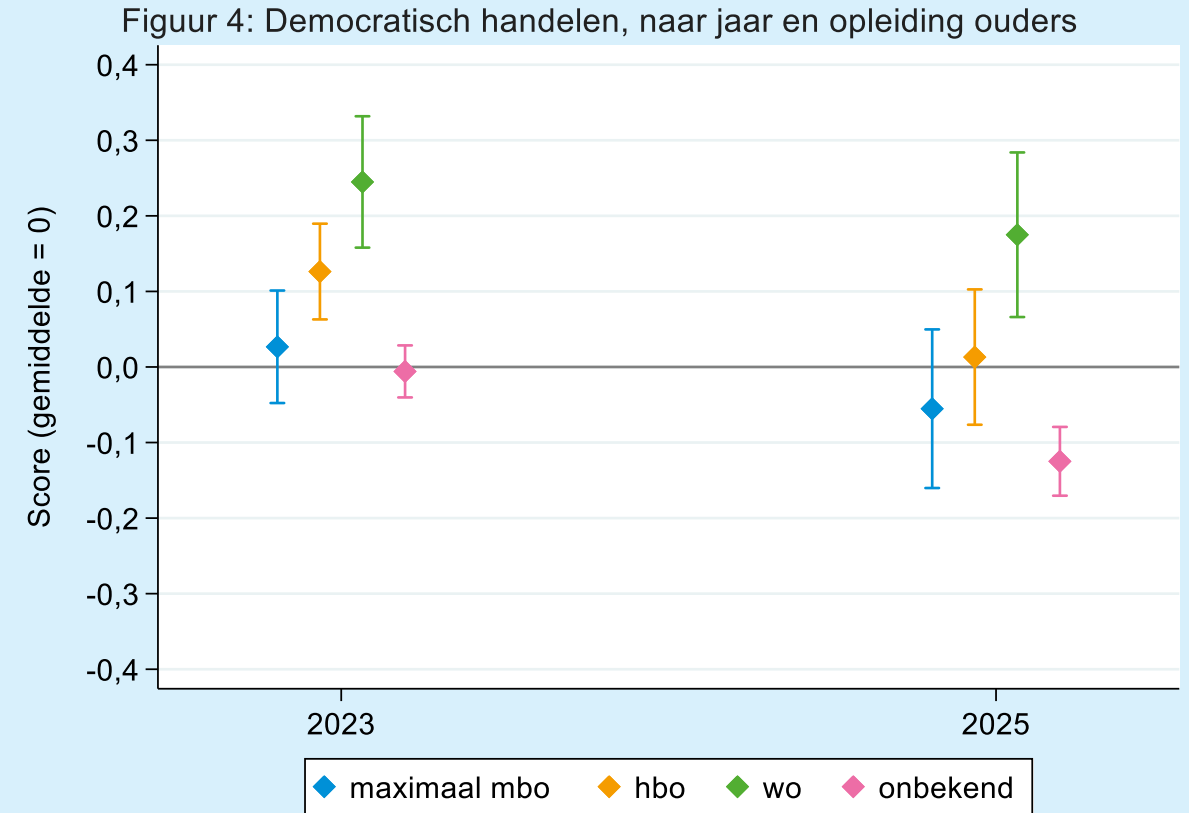

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar opleidingsniveau ouders

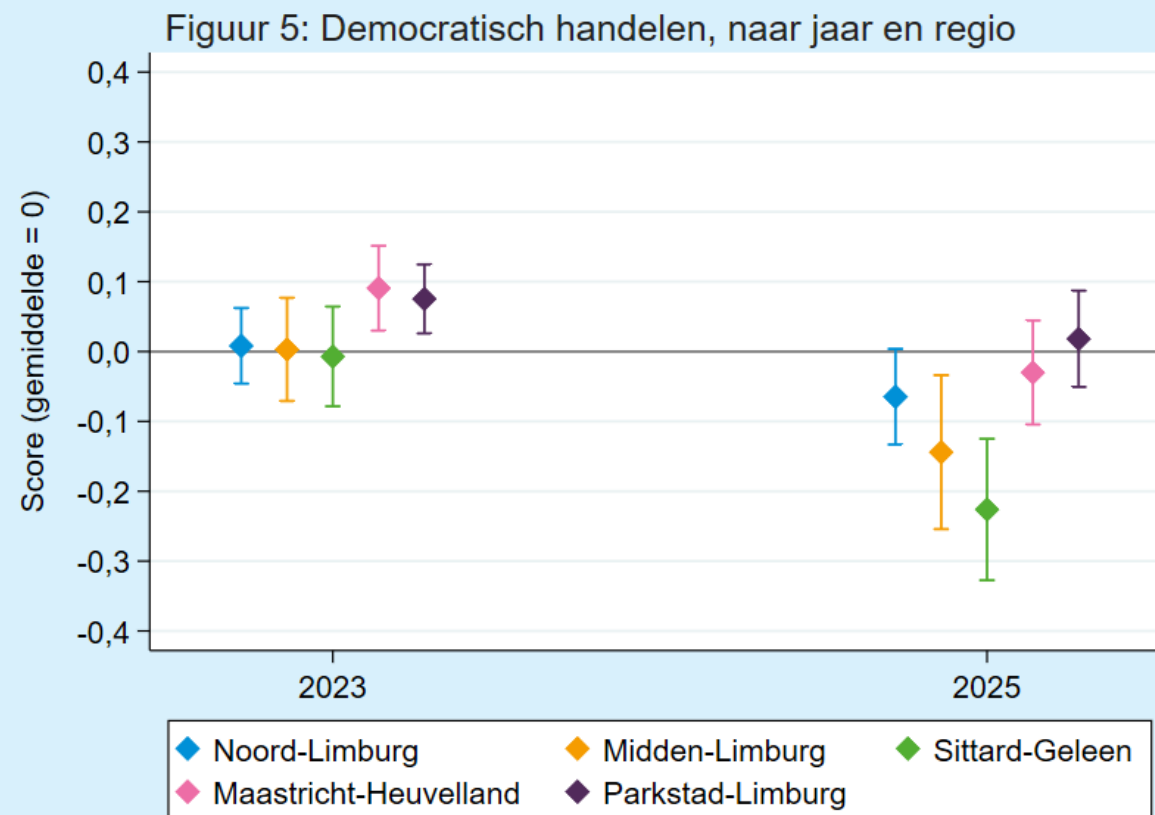
Figuur 4 geeft de verschillen in democratisch handelen weer, uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. We zien een significant verschil tussen leerlingen met verschillend opgeleide ouders. In zowel 2023 en 2025, geven leerlingen met wo-opgeleide ouders aan democratischer te handelen dan leerlingen met maximaal mbo opgeleide ouders.

Hoewel we een lichte daling zien bij alle opleidingsniveaus van de ouders tussen 2023 en 2025, is deze daling niet significant.

Verschillen naar regio

Figuur 5 toont de verschillen in democratisch handelen tussen leerlingen in verschillende Limburgse regio's. In 2023 zien we geen significante verschillen tussen de regio's, maar in 2025 wel. De leerlingen in Noord-Limburg, Maastricht-Heuvelland en Parkstad-Limburg geven aan significant democratischer te handelen dan leerlingen in Sittard-Geleen. Wanneer we kijken naar de trend, zien we dat tussen 2023 en 2025 de leerlingen in 2023 in Sittard-Geleen aangegeven significant minder democratisch te handelen dan in 2025. Voor de overige regio's is er wel een daling zichtbaar maar is deze niet significant.

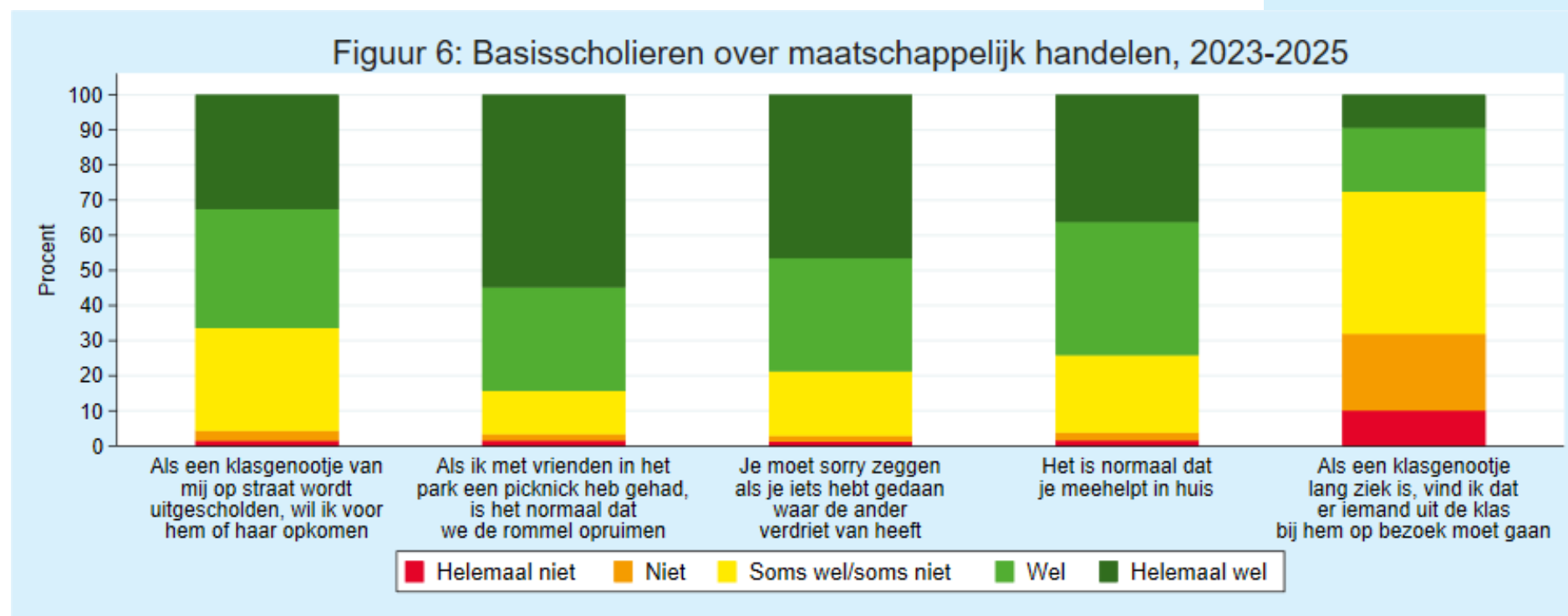

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleiding ouders.

Maatschappelijk handelen

Via een aantal stellingen wordt het de mate van maatschappelijk handelen in beeld gebracht. Leerlingen konden antwoorden op een schaal van 1 (helemaal niet) tot en met 5 (helemaal wel). Figuur 6 geeft een algemeen beeld van hoe de leerlingen hebben geantwoord in de periode 2023-2025. Iets meer dan 80% van de leerlingen geeft aan dat het normaal is de eigen rommel op te ruimen na een picknick. Daarentegen is 30% van de leerlingen het ermee eens dat iemand op bezoek moet gaan bij een langdurig ziek klasgenootje, maar 40% reageert hierop neutraal (soms wel/soms niet).

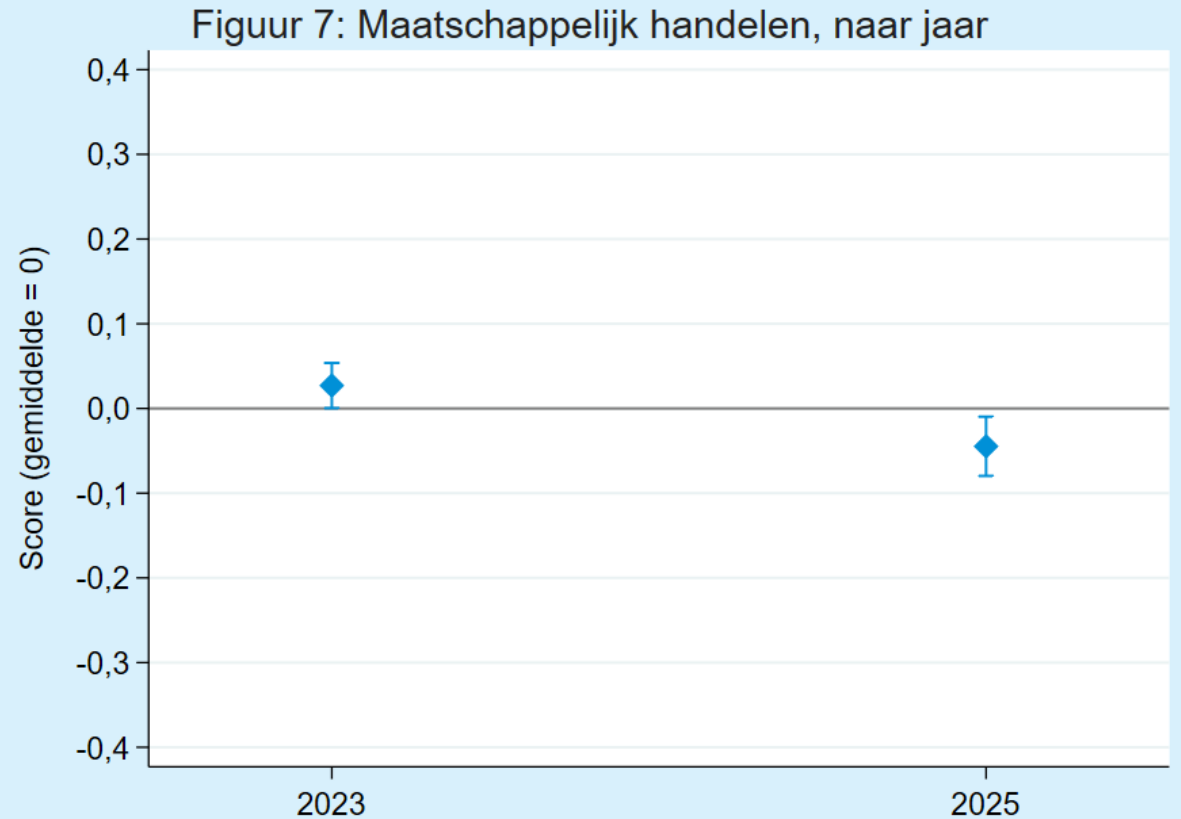
Om een algemeen beeld te krijgen van het maatschappelijk handelen van de leerlingen, hebben we de stellingen samengevoegd in een index.* Hierdoor wordt het gemiddelde 0. Op deze manier kunnen we de verschillen kwantificeren en de verschillen tussen groepen en over de tijd in kaart brengen. Een hogere score op de index betekent dat leerlingen aangeven meer maatschappelijk te handelen.

11 * De betrouwbaarheid (cronbach's alpha) van de index is 0.67. Dit is een gemiddeld resultaat. De index is gestandaardiseerd met gemiddelde 0 en standaarddeviatie 1. Het gemiddelde is bepaald voor alle leerlingen over alle schooljaren.

Verschillen naar jaar

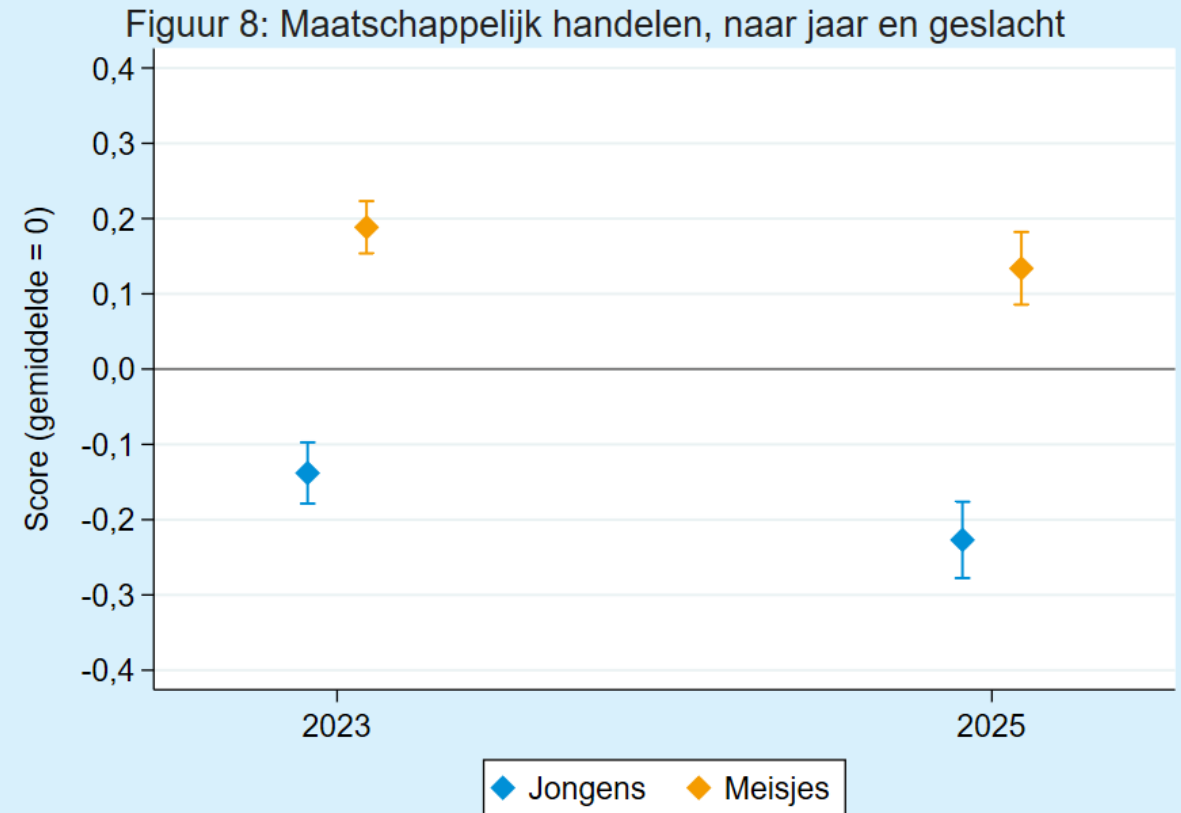
Figuur 7 toont het gemiddelde maatschappelijk handelen van leerlingen sinds 2023. We zien een significante daling op maatschappelijk handelen tussen 2023 en 2025.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar geslacht

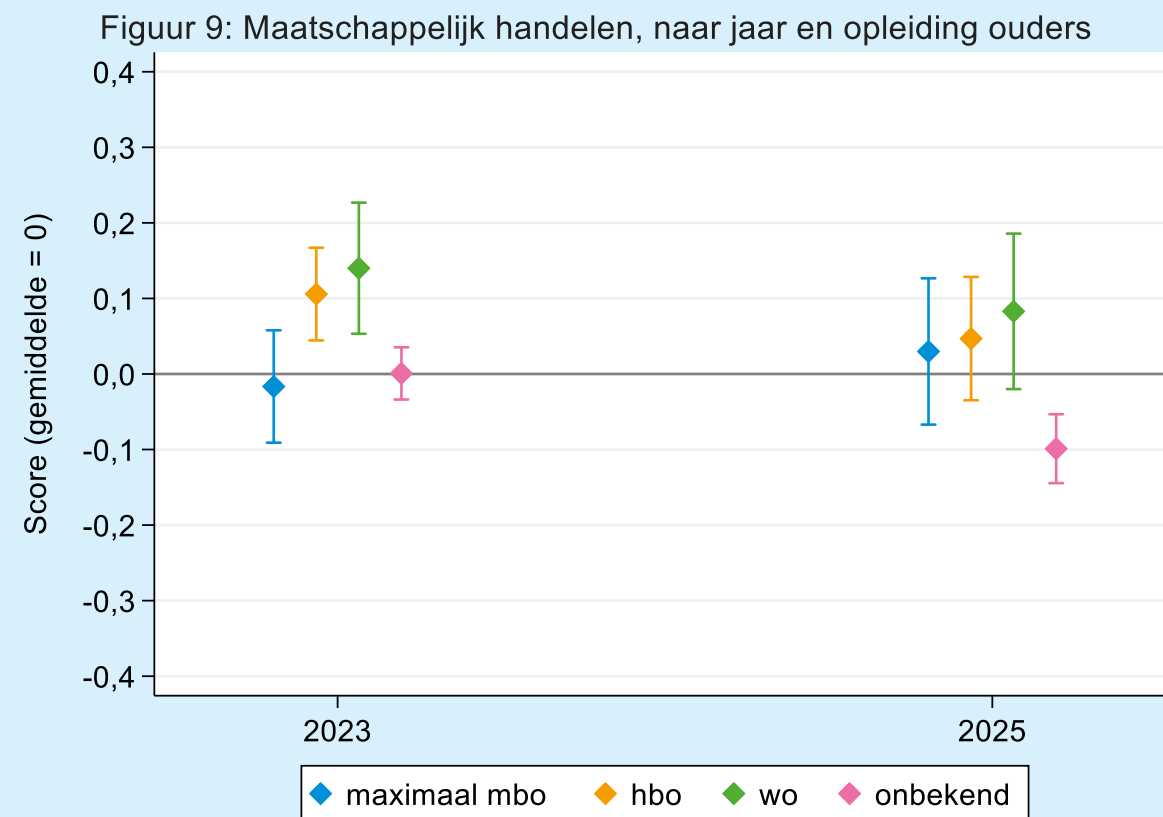
Figuur 8 toont de gemiddelde scores op maatschappelijk handelen, uitgesplitst naar geslacht. Zowel voor jongens als voor meisjes is er geen significante verandering in maatschappelijk handelen tussen 2023 en 2025. Daarnaast zien we wel dat meisjes aangeven significant meer maatschappelijk te handelen dan jongens in zowel 2023 en 2025.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar opleidingsniveau ouders

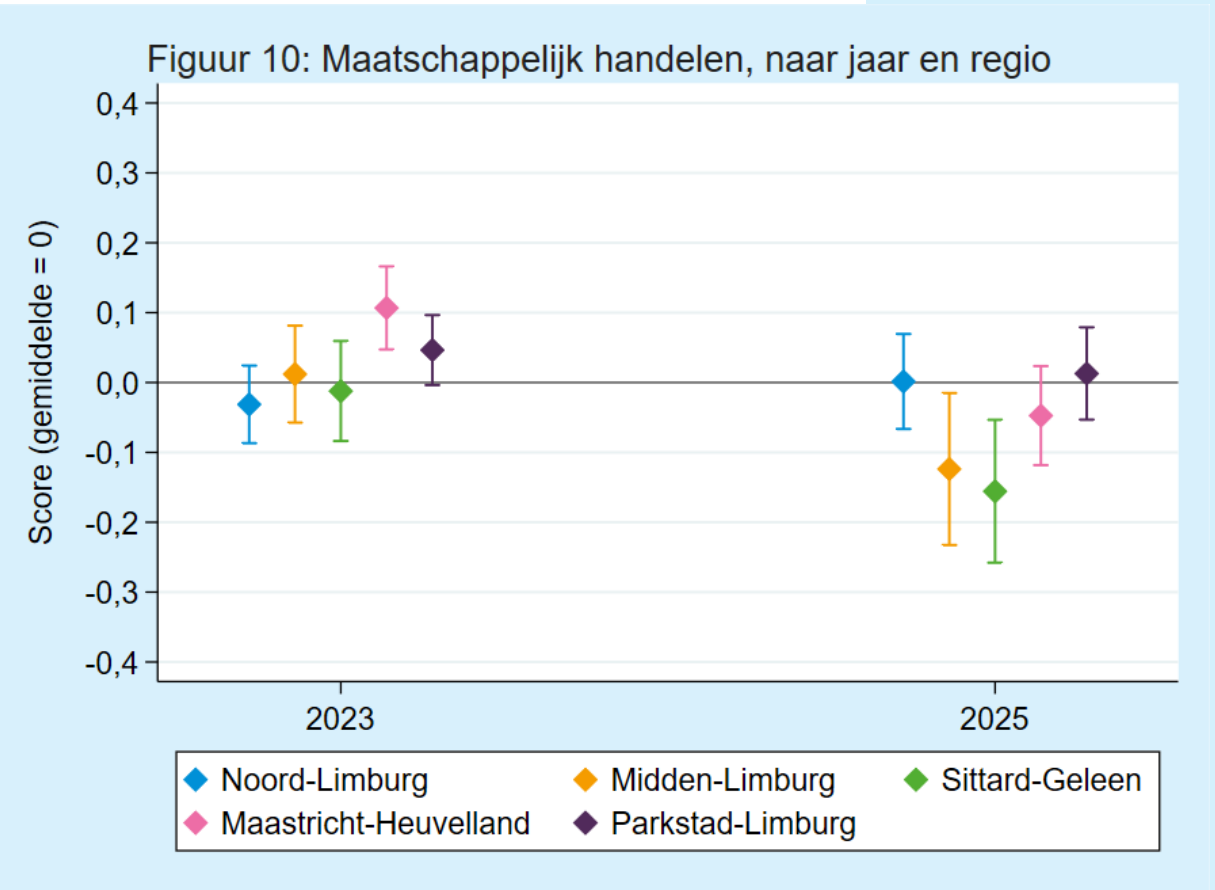
Figuur 9 geeft maatschappelijk handelen weer, uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. In 2023 en 2025 zien we geen significant verschil tussen leerlingen met verschillend opgeleide ouders. Ook zijn er geen significante verschillen tussen 2023 en 2025 op basis van het opleidingsniveau van de ouders.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar regio

Figuur 10 toont de verschillen in maatschappelijk handelen voor leerlingen in verschillende Limburgse regio's. In 2023 zien we dat leerlingen in Maastricht-Heuvelland aangeven significant meer maatschappelijk te handelen dan leerlingen in Noord-Limburg. In 2025 zien we juist dat leerlingen in Parkstad-Limburg aangeven significant meer maatschappelijk te handelen dan leerlingen in Sittard-Geleen, echter het verschil is nihil. Tussen 2023 en 2025 zien we maar één significant verschil naar boven komen. De leerlingen in Maastricht-Heuvelland dalen significant op maatschappelijk handelen tussen 2023 en 2025.

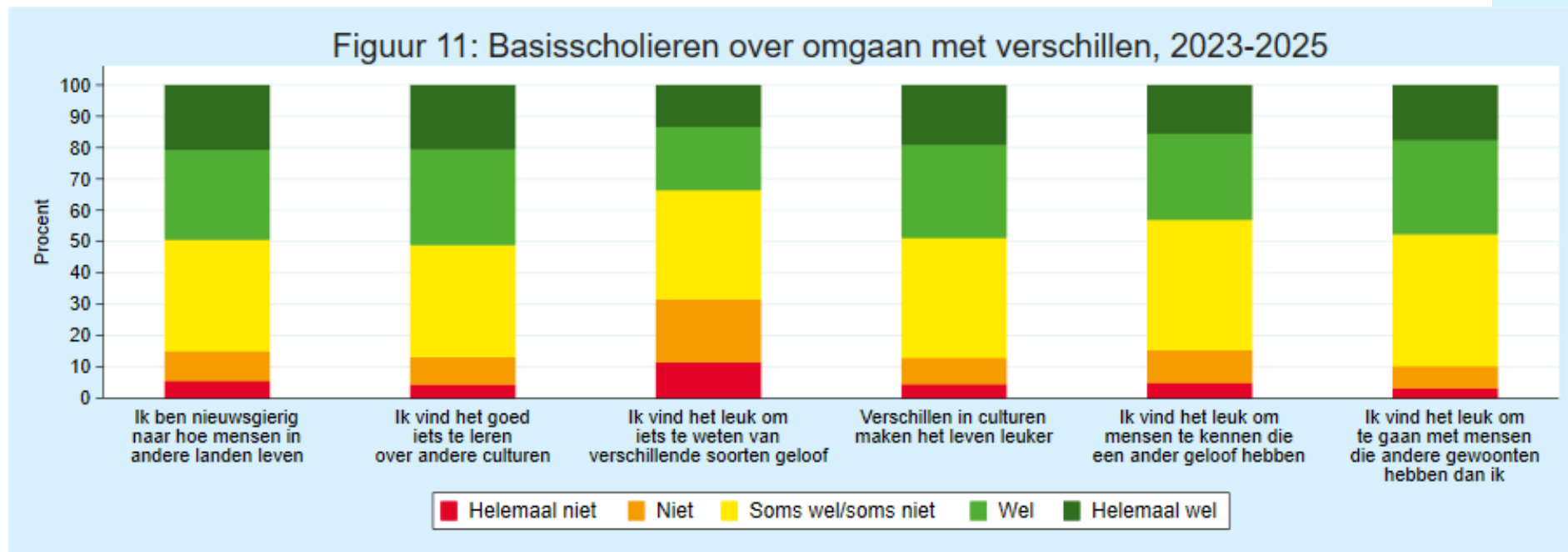

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleiding ouders.

Omgaan met verschillen

Vervolgens kijken we naar omgaan met verschillen. Hieromtrent hebben we de leerlingen een aantal stellingen voorgelegd. Leerlingen konden antwoorden op een schaal van 1 (helemaal niet) tot en met 5 (helemaal wel). Figuur 11 geeft een algemeen beeld van hoe de leerlingen hebben geantwoord in de periode 2023-2025. Iets meer dan 30% van de leerlingen geeft aan het leuk te vinden om iets te weten van verschillende soorten geloof. Daarnaast zijn de tussen de 40% en 50% procent van de leerlingen het eens met de andere vijf stellingen. Bijvoorbeeld 50% van de leerlingen is nieuwsgierig naar hoe mensen in andere landen leven.

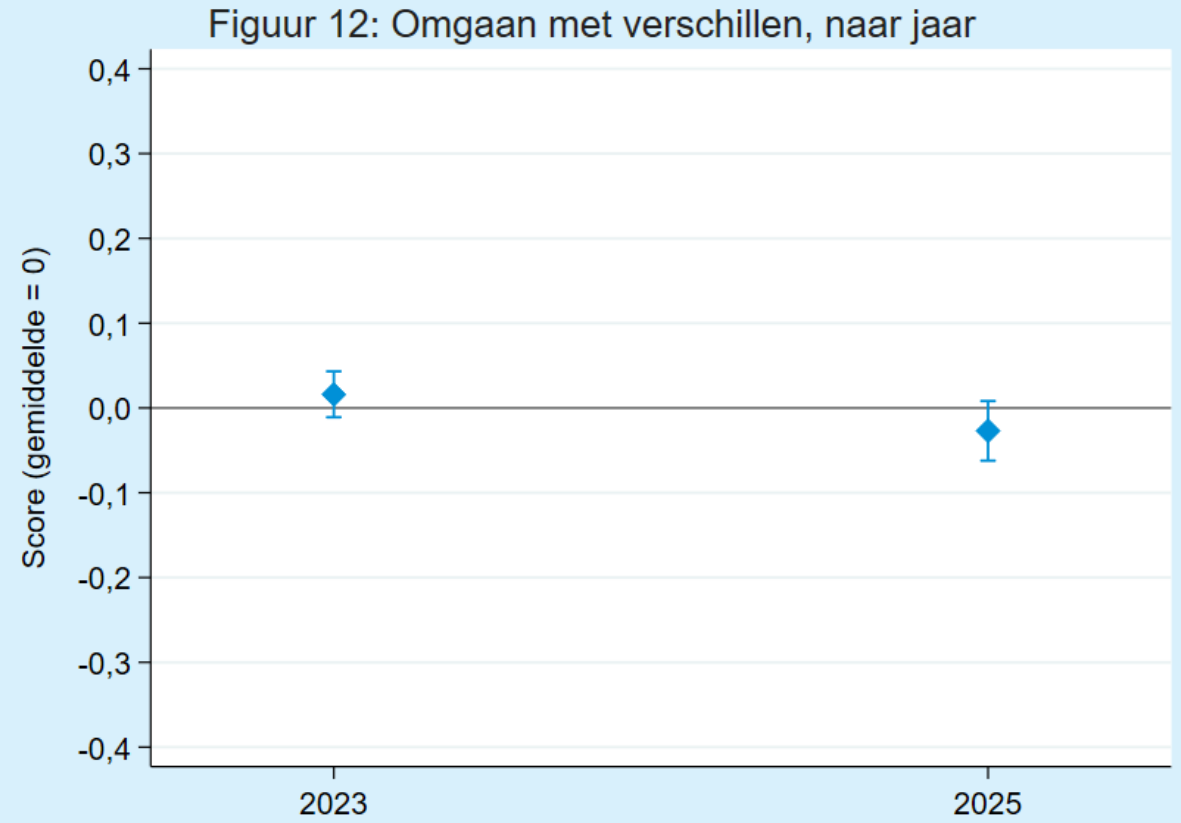
Om een algemeen beeld te krijgen van het democratisch handelen van de leerlingen, hebben we de stellingen samengevoegd in een index.* Hierdoor wordt het gemiddelde 0. Op deze manier kunnen we de verschillen kwantificeren en de verschillen tussen groepen en over de tijd in kaart brengen. Een hogere score op de index betekent dat leerlingen aangeven meer om te gaan met verschillen.

16 * De betrouwbaarheid (cronbach's alpha) van de index is 0.87. Dit is een uitstekend resultaat. De index is gestandaardiseerd met gemiddelde 0 en standaarddeviatie 1. Het gemiddelde is bepaald voor alle leerlingen over alle schooljaren.

Verschillen naar jaar

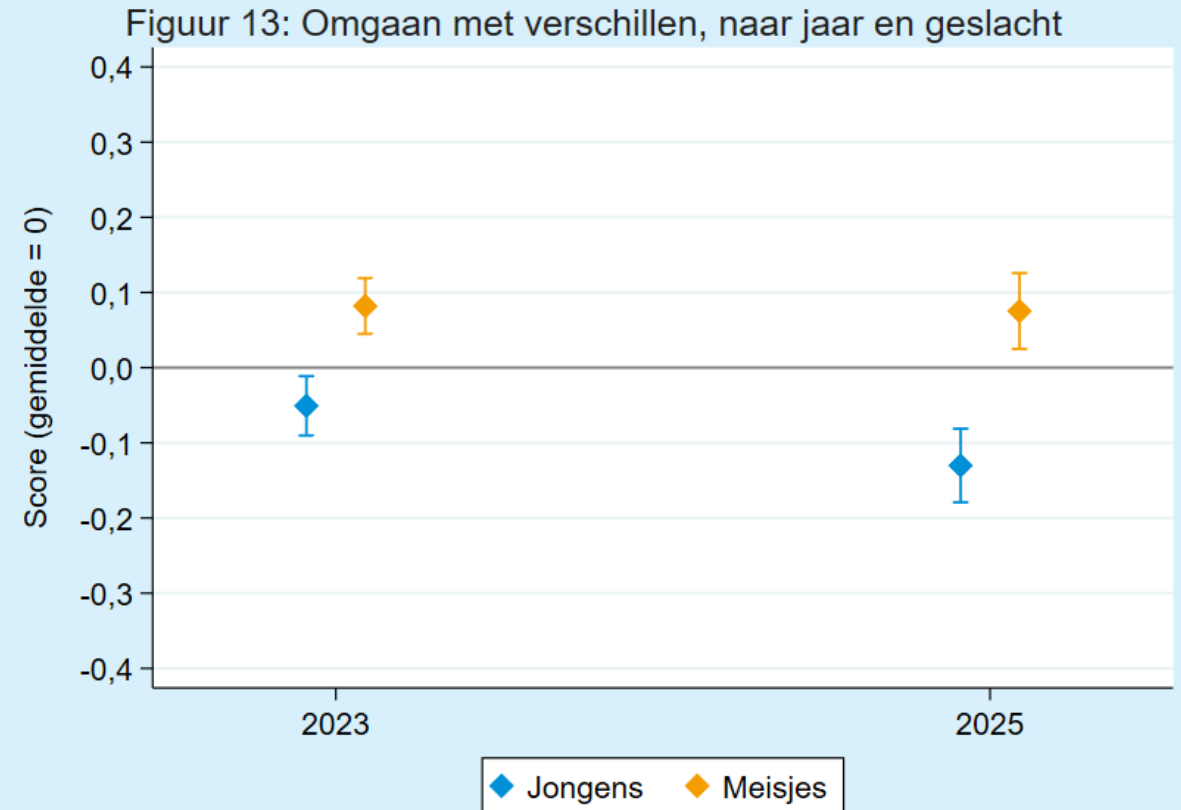
Figuur 12 toont de gemiddelde score op het omgaan met verschillen van leerlingen sinds 2023. Hoewel er een lichte daling te zien is in 2025, is dit verschil niet significant.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd, opleiding ouders en regio.

Verschillen naar geslacht

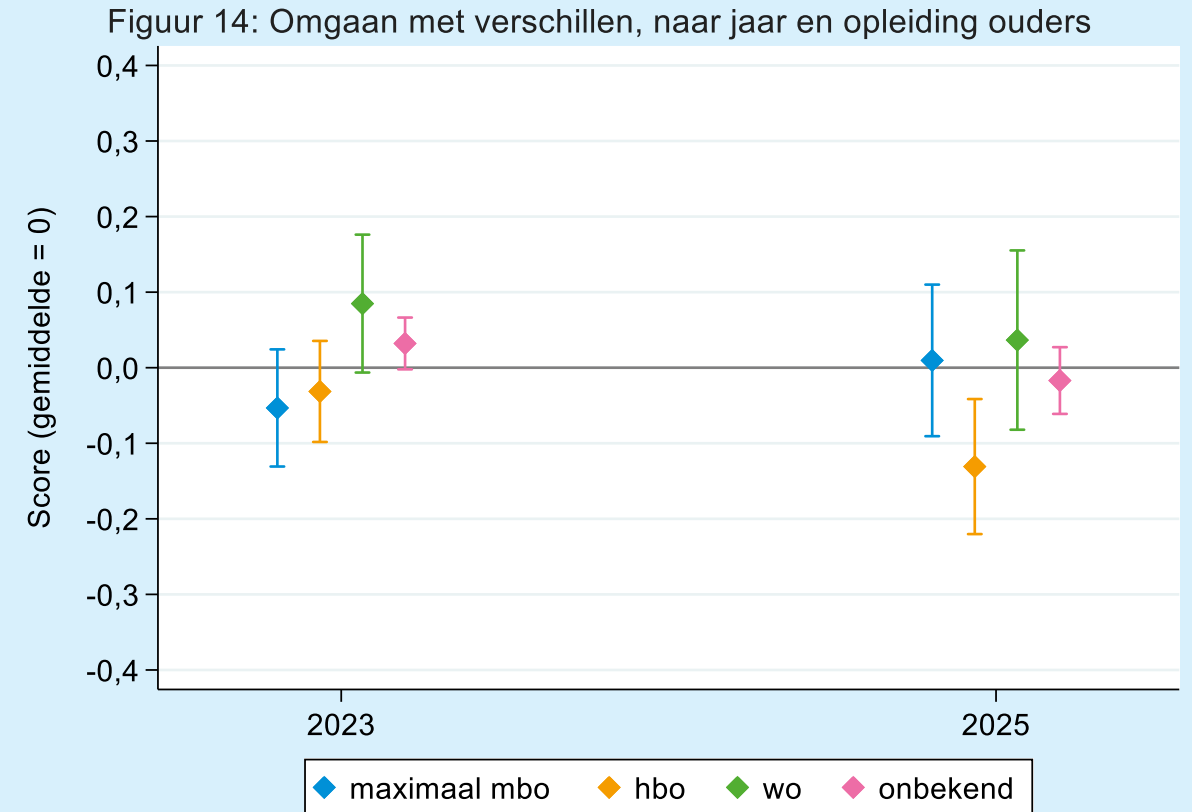
Figuur 13 toont de gemiddelde scores op het omgaan met verschillen, uitgesplitst naar geslacht. We zien dat de gemiddelde score op het omgaan met verschillen bij meisjes hoger ligt dan bij jongens. Dit verschil wordt groter in 2025. Verder zien we een lichte daling voor jongens in het omgaan met verschillen, maar deze daling is niet significant.

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor leeftijd, opleiding ouders en regio.

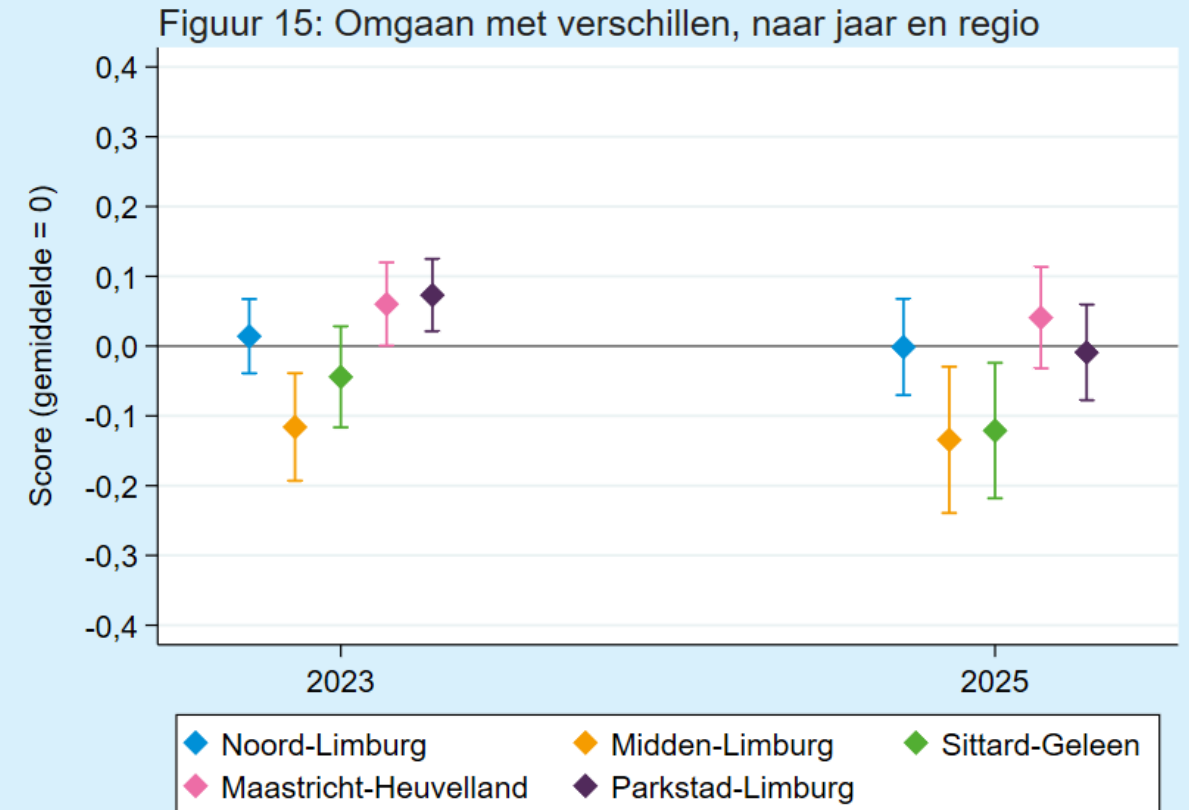
Verschillen naar opleidingsniveau ouders

Figuur 14 geeft omgaan met verschillen weer, uitgesplitst naar het opleidingsniveau van de ouders. Er zijn geen significante verschillen tussen leerlingen met verschillend opgeleide ouders in zowel 2023 als 2025. Daarnaast zijn er geen significante verschillen tussen 2023 en 2025 op basis van het opleidingsniveau van de ouders.

Verschillen naar regio

Figuur 15 toont de verschillen in omgaan met verschillen voor leerlingen in verschillende Limburgse regio's. In 2023 zien we dat leerlingen in Noord-Limburg, Maastricht-Heuvelland en Parkstad-Limburg aangeven gemiddeld gezien significant hoger scoren op de schaal over omgaan met verschillen dan leerlingen in Midden-Limburg. In 2025 zien we alleen dat leerlingen in Maastricht-Heuvelland aangeven significant meer om te gaan met verschillen dan leerlingen in Midden-Limburg.] Ook zien we voor alle regio's geen significante verschillen optreden tussen 2023 en 2025,

Leeswijzer: De nullijn geeft het gemiddelde over alle scholen en alle jaren weer, en de diamanten tonen de afwijking van dat gemiddelde. De lijnen rondom de diamanten tonen de 95%-betrouwbaarheidsintervallen. Langere lijnen duiden op meer spreiding rond het gemiddelde, bijvoorbeeld omdat leerlingen uiteenlopende antwoorden hebben gegeven of omdat het om een kleine groep gaat. Om te weten of een verschil significant is kunt u kijken of de lijnen overlappen. Indien dit het geval is, is het verschil niet significant. Bij de berekening van het gemiddelde wordt gecontroleerd voor geslacht, leeftijd en opleiding ouders.

Aanbevelingen voor de schoolpraktijk

Burgerschapsonderwijs in het primair onderwijs helpt leerlingen zich te ontwikkelen tot actieve, betrokken en respectvolle deelnemers aan de samenleving. Door aandacht te besteden aan drie kerndomeinen (democratisch handelen, maatschappelijk handelen en omgaan met verschillen) leren jongeren hoe zij kunnen bijdragen aan een inclusieve en democratische samenleving. De volgende aanbevelingen zijn gebaseerd op actuele inzichten en praktijkvoorbeelden uit onder andere de SLO handreiking¹, het Expertisepunt Burgerschap², Stichting School & Veiligheid³ en Onderwijskennis⁴.

Een kernvoorwaarde voor effectief burgerschapsonderwijs is dat scholen zorgen voor een veilig en open leerklimaat, gericht op democratische afspraken, gedeelde spelregels en fundamentele waarden. In zo'n omgeving durven leerlingen hun mening te geven, naar anderen te luisteren en samen naar oplossingen te zoeken.¹

Om **democratisch handelen** te bevorderen, is het belangrijk dat leerlingen in de praktijk ervaren wat inspraak en besluitvorming betekenen. Dit kan bijvoorbeeld door samen gedrags- of omgangsregels op te stellen, te debatteren of te stemmen over een activiteit in de klas of op school. Debatteren is daarbij een krachtige werkvorm: leerlingen oefenen met uiteenlopende standpunten, leren omgaan met meningsverschillen en conflicten, en ontwikkelen vaardigheden in communicatie en samenwerking. Door te werken aan argumentatie en reflectie bouwen zij competenties op die onmisbaar zijn in een democratische samenleving.⁵ Dit kan concreet worden gemaakt door bijvoorbeeld een eigen verkiezing te organiseren, een debat in de Tweede Kamer bij te wonen of een bezoek te brengen aan het gemeentehuis.^{1,4}

Voor het stimuleren van **maatschappelijk handelen** is het zinvol om leerlingen bewuster te maken van hun rol en invloed in de samenleving. Dat kan bijvoorbeeld door verhalen te lezen over jongeren die zich inzetten voor maatschappelijke verbetering, bijvoorbeeld via literatuur of actuele nieuwsbronnen. Het bezoeken van organisaties in de buurt, zoals een voedselbank of kringloopwinkel, maakt maatschappelijke betrokkenheid tastbaar en herkenbaar. Binnen de school kunnen leerlingen meedoen aan initiatieven zoals zwerfvuilacties of een sponsorloop voor een goed doel. Daarnaast helpt het om leerlingen posters of filmpjes te laten maken over maatschappelijke thema's, zoals armoede of duurzaamheid, zodat zij hun betrokkenheid kunnen uitdrukken en ook anderen aan het denken zetten.^{1,2}

Omgaan met verschillen vraagt om een schoolcultuur waarin diversiteit zichtbaar is, serieus wordt genomen en positief wordt gewaardeerd. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld gebruiken en tradities van thuis presenteren, gesprekken voeren aan de hand van jeugdliteratuur of nieuwsartikelen waarin verschillende identiteiten en perspectieven centraal staan, of elkaar beter leren kennen via gerichte vragen en uitwisselingsmomenten. Het gezamenlijk bespreken van situaties waarin vooroordelen, uitsluiting of ongelijkheid voorkomen, draagt eveneens bij aan bewustwording. Werkvormen zoals stellingen, praatkaarten of gespreksstarters kunnen het gesprek ondersteunen en helpen om een open dialoog te voeren.³ Omgaan met verschillen kan ook worden versterkt door themadagen en projecten rondom diversiteit. Scholen kunnen bijvoorbeeld aandacht besteden aan feestdagen uit verschillende culturen of activiteiten organiseren rondom diversiteit, zoals bijvoorbeeld over de lhbtq+ gemeenschap. Zulke initiatieven stimuleren respect, vergroten bewustzijn en maken ruimte voor uiteenlopende perspectieven en identiteiten binnen school én de samenleving.²

Burgerschapsvorming hoeft daarbij geen apart vak te zijn. Juist de integratie in bestaande vakken, zoals taalonderwijs en ICT, kan effectief zijn. Onderzoek laat zien dat activiteiten zoals klassengesprekken of groepsprojecten niet alleen bijdragen aan sociale, talige en digitale ontwikkeling, maar ook burgerschapscompetenties versterken.^{6,7} Wanneer burgerschap verweven wordt met het bestaande curriculum, hoeft het bovendien geen extra druk op leerkrachten te leggen, maar kan het juist een inhoudelijke verdieping en een betekenisvolle aanvulling vormen.^{4,7}

Door burgerschapsonderwijs op deze manier vorm te geven, worden leerlingen niet alleen geïnformeerd, maar vooral ook actief betrokken. Ze ontwikkelen vaardigheden zoals samenwerken, empathie tonen, verantwoordelijkheid nemen en kritisch denken. Daarmee wordt het primair onderwijs een belangrijke oefenruimte voor samenleven en participeren in een diverse democratische maatschappij.

Bronnen

- ¹ Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO). (2024). Kerndoelen burgerschap: actualisatie kerndoelen. Zie [link](#).
- ² Expertisepunt Burgerschap. (2025). Aan de slag! Zie [link](#).
- ³ Stichting School en Veiligheid. (2024). Pas op de plaats: In gesprek over de school als oefenplaats voor burgerschap. Zie [link](#).
- ⁴ Onderwijskennis. (2023). De School als oefenplaats voor burgerschap. Zie [link](#).
- ⁵ Bron, J.G., Nolet, F., & Ravesloot, C. (2013). Debat in burgerschap: handreiking voor het toepassen van debatvormen in het vmbo. Enschede: SLO.
- ⁶ Geboers, E., Geijssel, F., Admiraal, W., & Ten Dam, G. (2013). Review of the effects of citizenship education. Educational Research Review, 9, 158-173.
- ⁷ De Haan, D., & Schellekens, E. (2015). Burgerschapsvorming in het onderwijs. Het Jonge Kind. Zie [link](#).